

Puszták népe

Pusztán születtem és ott is laktam serdülő kamasz koromig. Pusztá magyarul nemcsak azt a regényesen szabad, tengervégtelesség legelőt jelenti, melyen Petőfi méneseinek körme dobog, a dunántúli magyar nyelvben ezt egyáltalán nem jelenti, abból az egyszerű okból, mert ott ilyenek nincsenek. A Dunán túl a nagybirtokok közepén épült s néha egész falu számba menő cseléd-lakások, istállók, fészerek és magtárak együttesét jelenti, melyet azért nem lehet tanyának nevezni, mert a tanyán csak egy-két család él, ezeken meg néha száz-kétszáz is. A dunántúli pusztán van iskola, van templom, vagy legalább kápolna, rendszerint a kastély egyik szárnyához ragasztva. Van tehát kastély is, hatalmas, gyönyörű park közepén tenisz-pályával, mesterséges tóval, gyümölcsösökkel és fejedelmi allékkal és mindezek körül remekbe kiváló magas vaskerítéssel, sőt körülötte kegyeletes emlékként várárokszerű pocsolóval. A kastély után a legdíszesebb, sőt néha még annál is tekintélyesebb épület az ököristálló. Aztán a gazdatiszt lakása, melyet nem tudni, milyen hagyományból majd mindennütt ciprusok és fenyők öveznek. A gazdatiszt házában valamivel kevésbé díszes az ispán lakása. Ennél is kevésbé díszes a főgépészé. Az utóbbiak is legtöbbször még különálló épületek. A cselédek háza (és nem zselléréké, mert a zsellér már a közeli faluba szorult, a szolgálatból kikopott cselédet és napszámot jelenti) egyáltalában nem díszes.

Magyarország művelhető területeinek csaknem felét a puszták cselédjei művelik. A cselédek egy tető alatt, hosszú földszintes házakban laknak, akár a kültelki proletárok, lakásaikat csak vékony fal választja el egymástól. A hosszú tömeglakások beosztása olyan, hogy két-két szoba közé esik egy szabad tűzhelyű közös konyha. A század elején kelt törvény értelmében egy szobában csak egy család lakhat. Ezt sok helyen már be is tartják. De akad elég hely, ahol nem tartják be. Belső-Somogyban nem egy cselédházat láttam, melyen még kemény sem volt, a közös konyhákból a füst az ajtón ömlött ki s a szobákban több család lakott együtt. Amiről helyes képet csak úgy alkothatunk, ha meggondoljuk, hogy a cselédek elég szaporák, körükben egy család általában hat-hét, sőt nemritkán még ma is tíz-tizenkét lelket jelent.

Nagybirtok Magyarországon mindig bőven volt, s így volt rajta bőven nép is, kocsisok, juhászok, makkoltatók és a majorok sárnyvillóiban béresek, urasági szolgák. Parancsolóikról, a kasznárokról, ispánokról legrégebb regényeink is említést tesznek. Azok közül, akiknek parancsoltak, csak nagynéha jelenik meg egy villanásra egy-egy őszbecsavarodott agg magyar, a „hűség és becsület élő mintaképe“, aki rendesen botjára támaszkodik és életét akarja áldozni uráért keresetlenül és természetesen minden ellenszolgáltatás nélkül. Meglepő azonban, hogy ugyane típus ifjabb egyedei,

mint elvetemült utonállók szerepelnek, a nádasokat bújják és szemüket forgatva adják ki nyomorult lelküket egy-egy daliás hős mesteri pisztolylövése után.

A puszták népét, valami homályos ösztönből, vagy szégyenkezésből sokáig nem is tekintettem a magyar nemzethez tartozónak. Gyermekkoromban sehogy sem tudtam azonosítani azzal a hősiessé, harcias, dicső néppel, amilyenek a magyart ott a pusztai iskolában tanultam. A magyar nemzetet valami távoli, boldog népnek képzeltem s szerettem volna közte élni; szomorú környezetből úgy sóvárogtam utána, akár a mesék hősei után. Minden nemzetnek ragyogó ideálja van saját magáról s én ezt az ideált tartottam valósnak, ezt hajszoltam s egyre több eleven magyart kellett megtagadnom. Jóval később, külföldön, Németországban és Franciaországban kezdtem eszmélni; eszmélésem, nemzetfeletti elveim ellenére is fájdalmas volt és megalázó.

A külföldiek, akik jártak Magyarországon s akiknek rólunk való tárgyilagos véleményét kérdeztem, magát az egyszerű, szántóvető magyar népet alázatos, csendes, kalap-lekapó, rögtön vigyázz-ba meredő s ép ezért „kicsit” elnyomott népnek tartották, amely bizonyára nincs híján a kétszínűségnek sem... Ez a jellemzés váratlanul ért, meghökkentett és elpiritott. Micsoda magyarokkal érintkeztek ezek? Megtudtam, hogy mindmeggannyian vidéki kastélyok valóban közmondás-szerű vendéglátását élvezték s a kastélyok környékén figyelgették a népet.

A puszták népe a legjobb államalkotó elem, mert a legnagyobb tekintélytisztelő. Bizonyos, hogy a tekintély tisztelete is nevelés eredménye, de oly régi s oly alapos nevelésé, hogy ma már e nép vérébe itatódott, idegzetébe szüremlett s szinte ösztönnévé vált. Igazuk van, akik ezt mint jellemének legősibb alapvonásait említik. Családom körében meglepetéssel hallottam nem egyszer, hogy a grófot a legmeghittebb, legbensőségesebb beszélgetések során is csak mint méltóságos urat emlegették. Ma is őrzöm egyik unokatestvérem levelét, aki ispánságig vitte fel s akit a gróf egy szép napon minden indokolás nélkül kitett ebből az állásból. A levél ezt a felháborító eseményt tudatja, faragatlanul, a méltó düh legközvetlenebb kifejezéseivel a gróf irányában, de a gróf címének kísérteties tiszteletben tartásával. „Most derült ki — mondja az egyik bekezdés, — hogy a méltóságos úr aljas dög és bűdös kutya.” Emlékszem a megrovó tekintetekre, mikor, ugyancsak egy meghitt családi együttesben, a kastély ifjú vendégeit, a grófkisasszonyok udvarlóit közönségesen csak „ez a Wenckheim, ez a Wimgffen” szóval emlegettem. Az arcok egyszeriben nyugtalanok és idegesek lettek. Rövidesen megértettem, hogy a legbizalmasabb elnevezés is legfeljebb „a Laci méltóságos úr”, vagy legeslegfeljebb „a Laci méltóságos” lehet. A tiszteletadásban nincs válogatás. Nem kell hozzá sem ragyogó történelmi név, sem társadalmi állás. Nem igaz, hogy az ujonnanjöttöket vagy a felkapaszkodottakat gúny fogadja. Környékünkön, a század elején jópár zsidó csa-

lád is szerzett uradalmat. Beköltözésük másodnapján már ép oly féltő megbecsülés övezte, akár elődeiket. Mintha az a pillanat, mikor az albarokk főkapun behajtottak, más emberré varázsolta volna őket, aminthogy mássá is varázsolta. A cselédek az egyszerűség kedvéért maguk között tán adtak nekik házihasználatra valami nevet, de ami lényeges: szemtől-szembe ép oly dadogó hódolattal beszéltek velük, akár a régiekkel.

Mindez persze nem zárja ki, hogy ne legyen nagyon is okos ez a nép. Okos és kitűnő szimatú, történelmi előérzete egyenesen megdöbbentő. Mint minden okos szolga, kétségtelen, hogy lelke fenekén ő is kegyetlen, bosszúszomjas és bosszúállásban nem ismer se istent, se határt, ahogy ezt legutolsó alkalmá, a Dózsa-féle felkelés bizonyítja. Viszont tanulékonyasága mellett bizonyít, hogy az akkor kapott szörnyű leckét nem feledte s azóta is jól meggondolta, hogy mikor „ártsa magát az urak dolgába”, ahogy a politikát nevezi.

Névnep

Irtá: Hermynia zur Mühlen

A kis Wilhelm június 25-én ünnepli névnapját. Erika már hetek óta örül ennek. Szívesen osztogat ajándékot és szereti ezeket az ünnepeket. Szereti a névnapok, születésnapok vidám fényét, a tervezgetéseket, a vásárlásokat. Ma is, mint egy gyermek, tele volt várakozással: minek fog Wilhelm a legjobban örülni? Talán a szép hajónak, talán a játékszekrénynek, amit nagypapa hozott, vagy Nándi néni indiánsátrának, vagy a nagy elefántnak, amit Nicki bácsi vett Frankfurtban?

De a kis Wilhelm a sok ajándék közül csak egyet látott és csak ennek örült. Egy igazi uniformis volt ez, teljes felszereléssel, bornyúval és puskával, amit Georg csináltatott neki. Mindjárt ki is ragadta a többi játék közül és örömeiben le-föl nyargalászott vele a szobában. A reggelinél uniformisban jelent meg, az apja elé állt és szalutált. Georg nevetett. Erika a homlokát ráncolta.

— No, kis katonám, — mondta Georg — örülsz-e?

— De még mennyire! Nézd milyen jól kezelem már a puskát.

— Ki ellen még háborúba? — kérdi Georg még mindig nevetve.

— A franciák ellen — mondja Wilhelm. — A mi halálos ellenségünk ellen.